

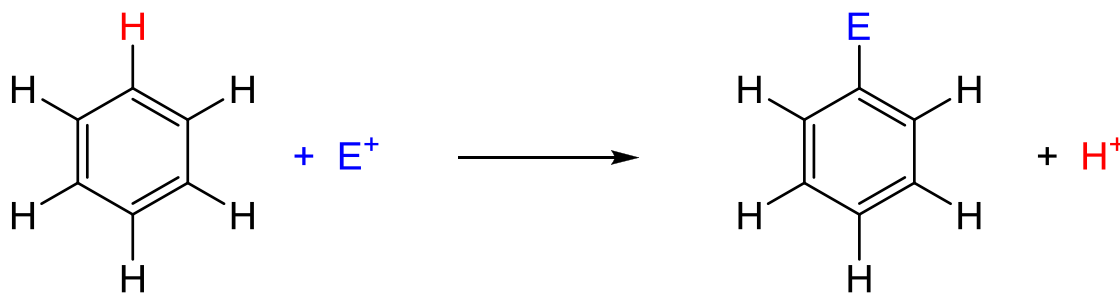

Kapittel 16

Kjemien til benzen:
Elektrofil aromatisk substitusjon

Elektrofil aromatisk substitusjon

Den mest typiske reaksjonen til aromatiske forbindelser!

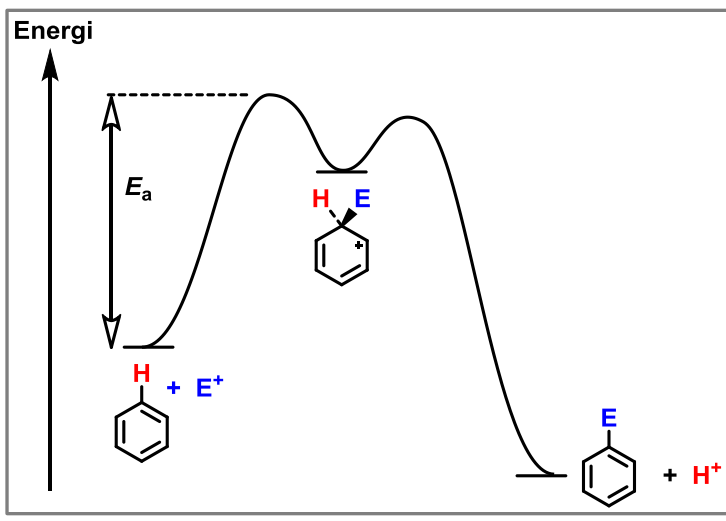
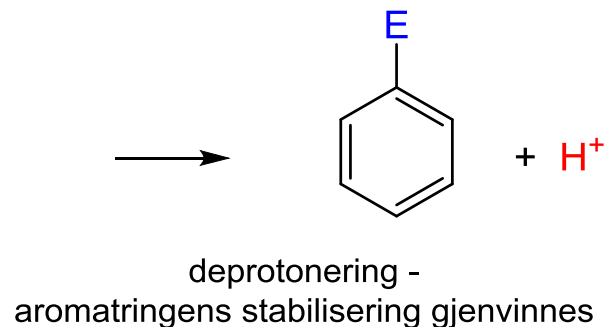
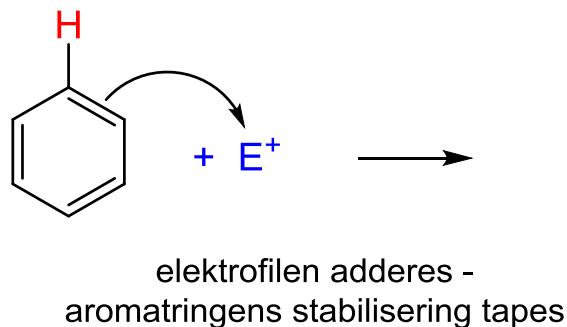

Store variasjonsmuligheter i hva E kan være, f.eks.:

- Cl Br I (halogen)
- NO_2 (nitro)
- SO_3H (sulfonsyre)
- R (alkyl) Friedel-Crafts alkylering
- COR (acyl) Friedel-Crafts acylering
- og mye mye mer...

Generell reaksjonsmekanisme

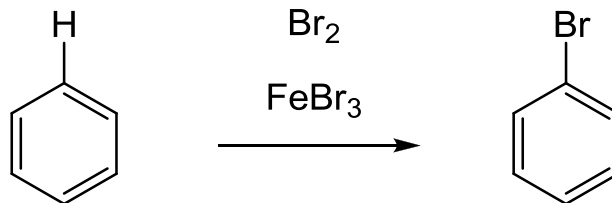
resonansstabilisert
kationisk intermediat

Det første trinnet er langsomt:
Tapet av aromatisitet “koster energi” –
hvilket fører til høy aktiverings-energi,
 E_a (langsom reaksjon)

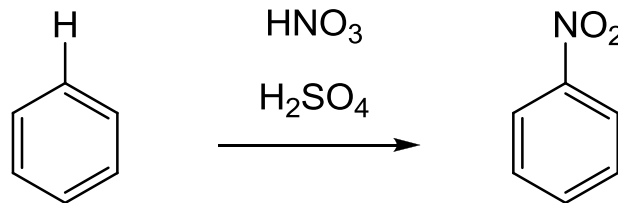
Det andre trinnet skjer raskt:
Deprotonering gjendanner
aromatisitet, en gunstig prosess som
vil ha lav aktiveringsenergi (hurtig
reaksjon)

Aromatisk bromering

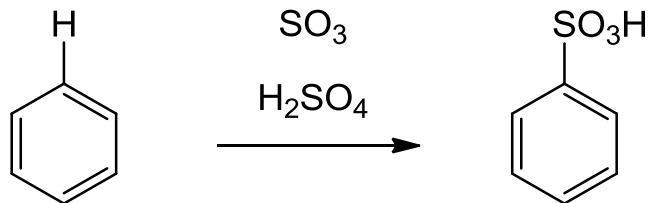
1. Generering av elektrofilen Br^+
2. Elektrofilt angrep av Br^+ på aromatringsen
  - Aromatisiteten går midlertidig tapt
3. Avspalting av H^+ fra intermediatet
  - Aromatisiteten gjenvinnes

Aromatisk nitring

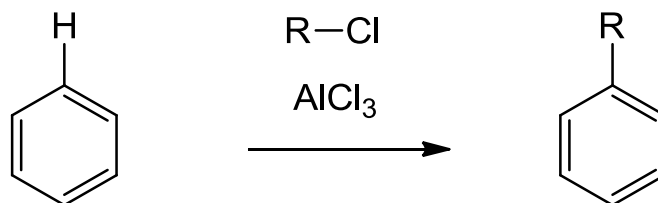
1. Generering av elektrofilen NO_2^+
2. Elektrofilt angrep av NO_2^+ på aromatringsen
3. Avspalting av H^+ fra intermediatet

Aromatisk sulfonering

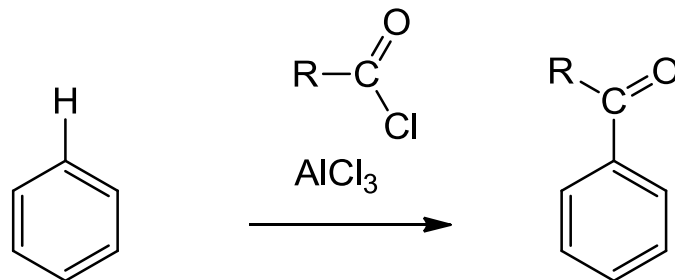
1. Generering av elektrofilen SO₃H⁺
2. Elektrofilt angrep av SO₃H⁺ på aromatringen
3. Avspalting av H⁺ fra intermediet

Aromatisk alkylering: Friedel-Crafts alkylering

1. Generering av elektrofilen R^+
  2. Elektrofilt angrep av R^+ på aromatringsen
  3. Avspalting av H^+ fra intermediet
- Ulemper:
    - Fler-alkylerte produkter dannes lett – en alkylgruppe fører til *økt* reaktivitet hos produktet
    - Går ikke med substrater som har sterkt elektron-tiltrekkende substituenten ($\text{C}=\text{O}$ etc) eller aminogrupper ($-\text{NR}_2$)
    - Karbokationomleiringer (“rearrangements”) prim $\rightarrow$ sek $\rightarrow$ tert

Aromatisk acylering: Friedel-Crafts acylering

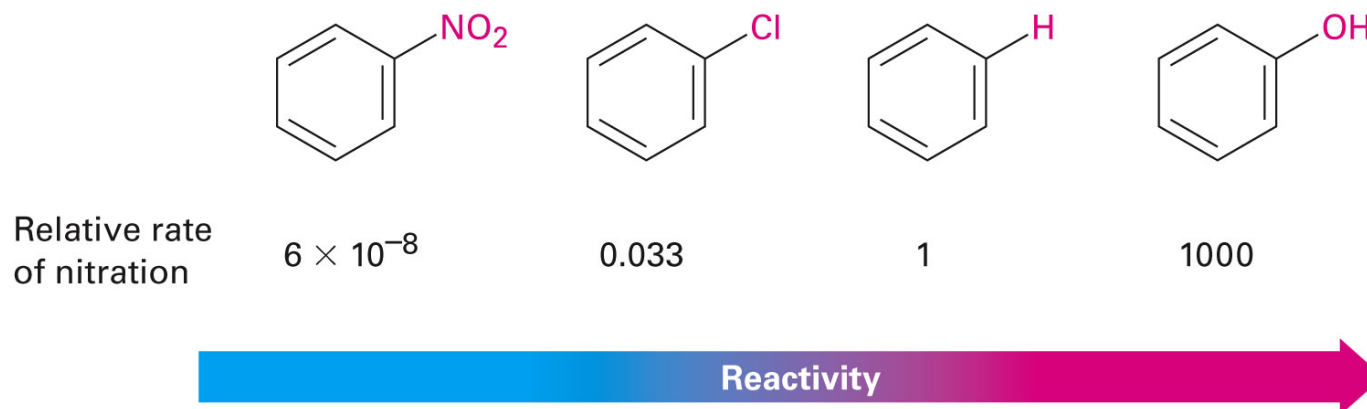
1. Generering av elektrofilen R-CO^+
  2. Elektrofilt angrep av R-CO^+ på aromatringsen
  3. Avspalting av H^+ fra intermediet
- Utmerket selektivitet
    - Fler-acylerte produkter dannes vanskelig – en acylgruppe fører til *redusert* reaktivitet hos produktet
  - Ulempe: Går ikke med substrater som har sterkt elektron-tiltrekkende substituenten (C=O etc) eller aminogrupper ($-\text{NR}_2$)

Substituenteffekter i elektrofил substitusjon

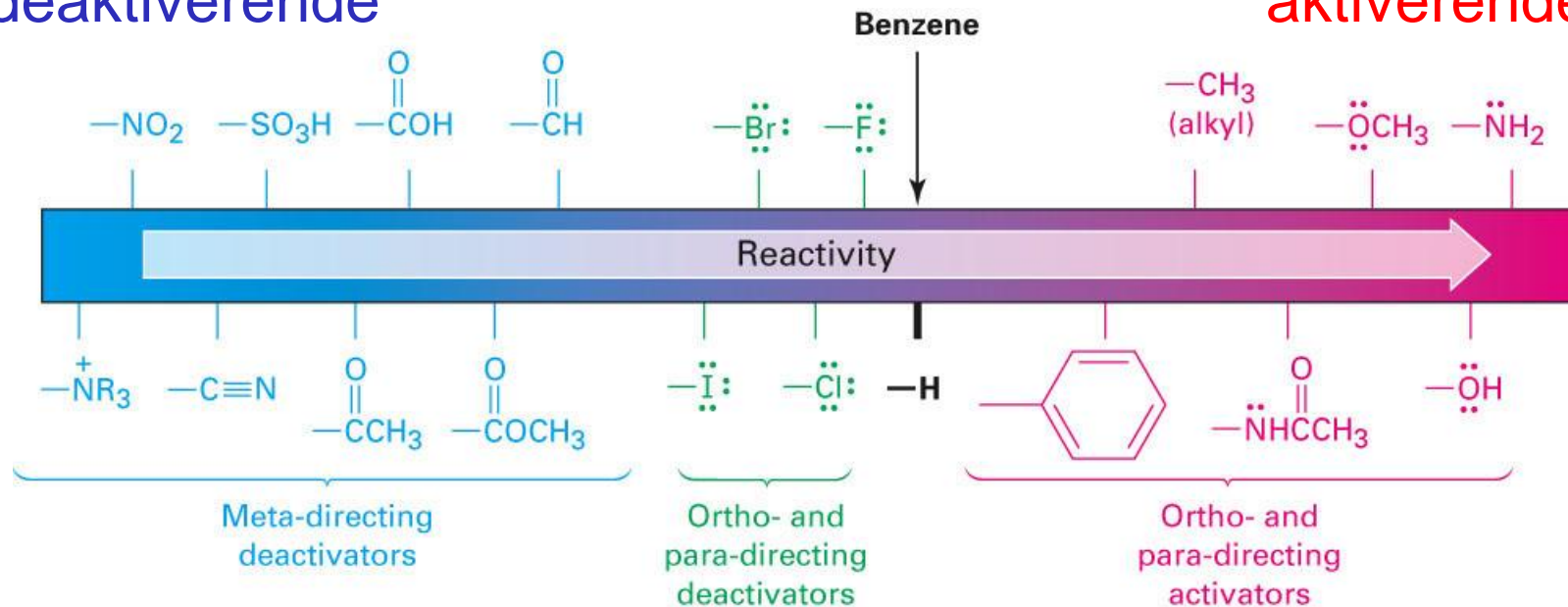
- Substituenten påvirker reaksjonsfarten dramatisk
  - Aktiverende substituenten
  - Deaktiverende substituenten
  - Relative hastigheter kan variere med over 10^{12}
- Substituenten påvirker orienteringen til reaksjonen (posisjonen til foretrukket angrep: orto, meta, para)
  - Orto/para-dirigerende substituenten
  - Meta-dirigerende substituenten

Klassifisering av substituent

deaktiverende

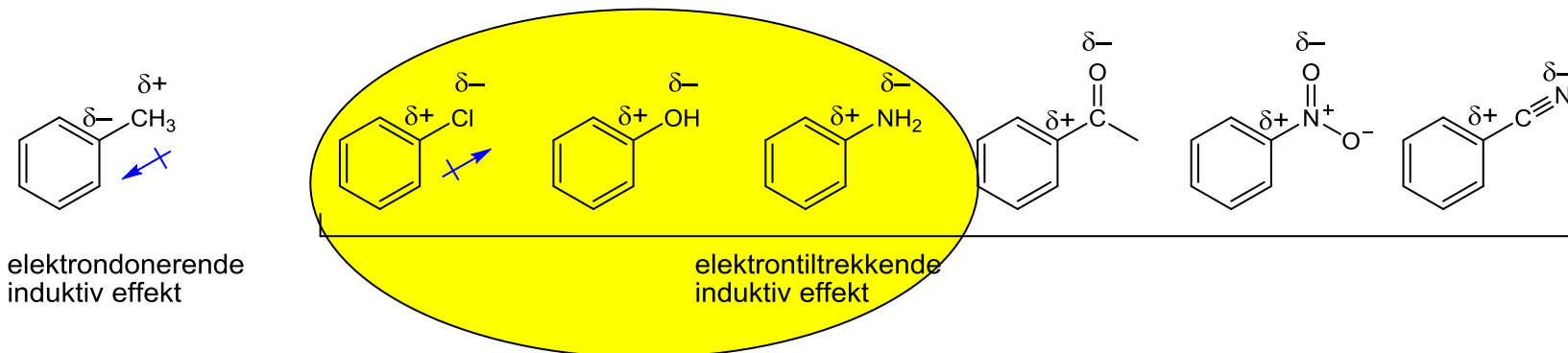
aktiverende

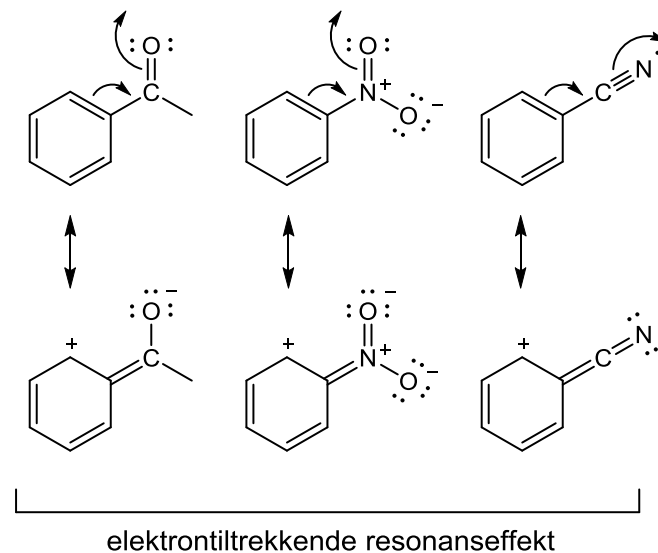
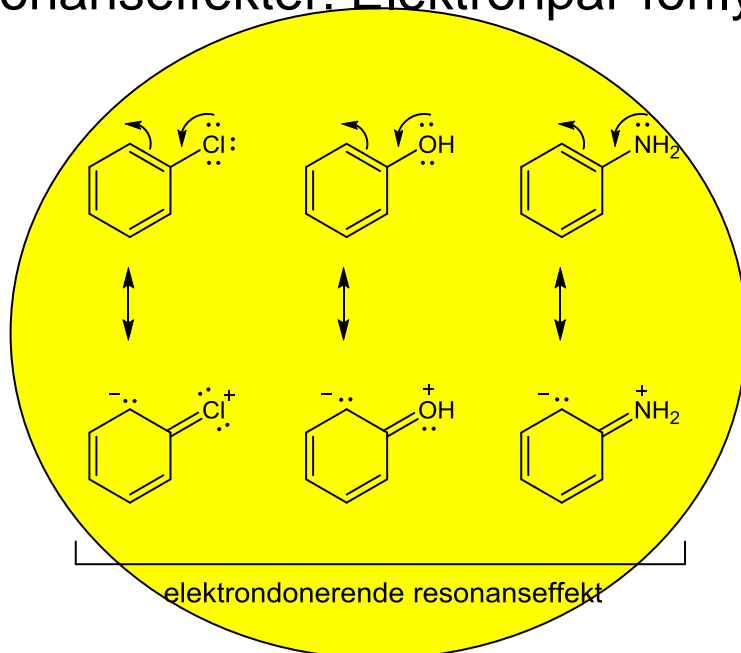
- Aktiverende grupper er elektrondonerende
- Deaktiverende grupper er elektrontiltrekkende
- Aktivering eller deaktivering gjennom
  - resonanseffekter
  - induktive effekter

Induktive effekter og resonanseffekter

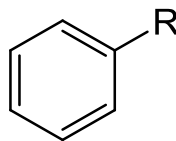
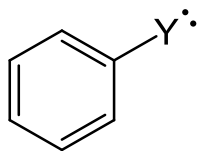
Induktive effekter: Virker gjennom σ -bindinger (elektronegativitet)

Resonanseffekter: Elektronpar-forflytninger gjennom π -systemet

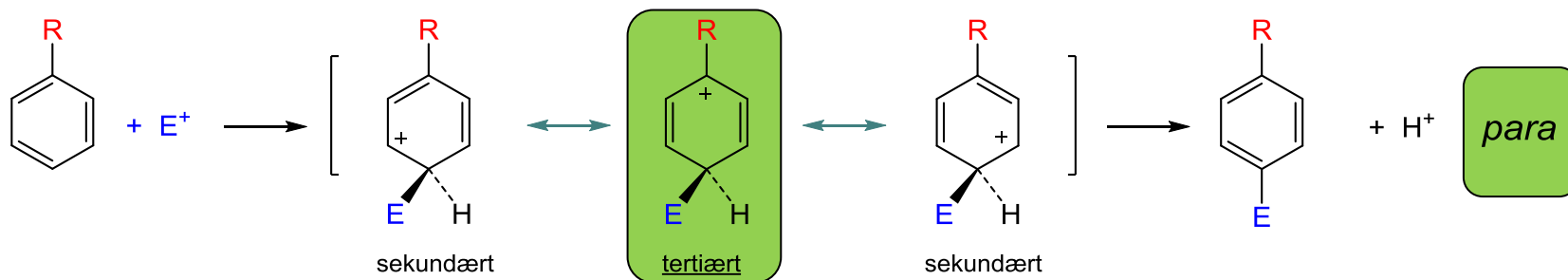
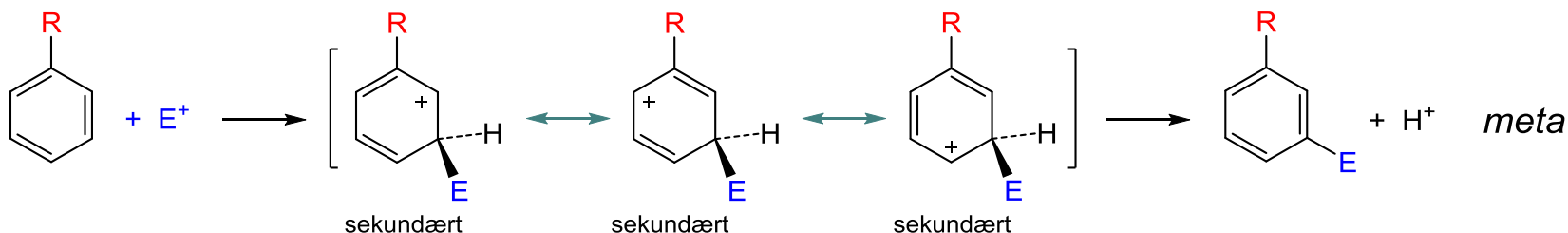
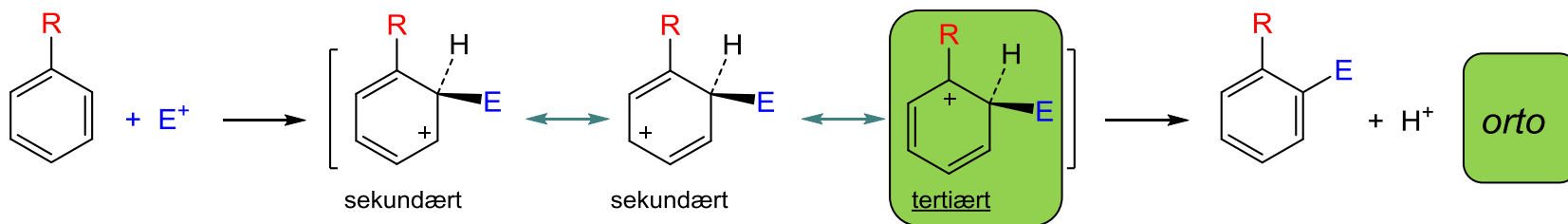
orto/para-dirigerende grupper

- Alkyl-grupper
  - Virker også p.g.a. deres karbokation-stabiliserende effekter
- Halogener og andre grupper som har et ledig elektronpar på atomet som er bundet til benzen-ringen
  - Dette elektronparet stabiliserer karbokation-intermediatet ved resonans
  - Stabiliseringen er mest effektiv for orto- og paraposisjonene
  - Disse posisjonene blir derfor foretrukket i elektrofilens angrep

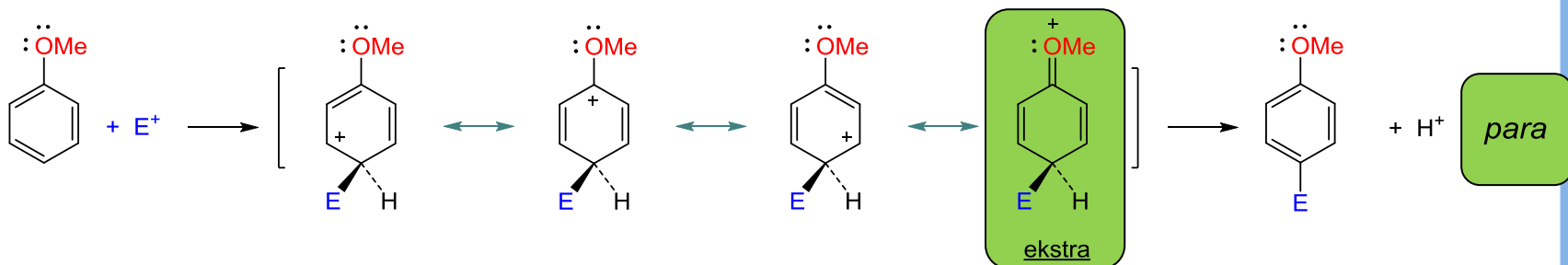
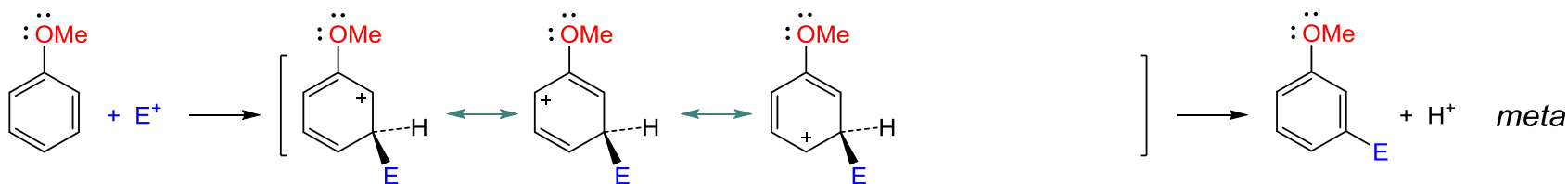
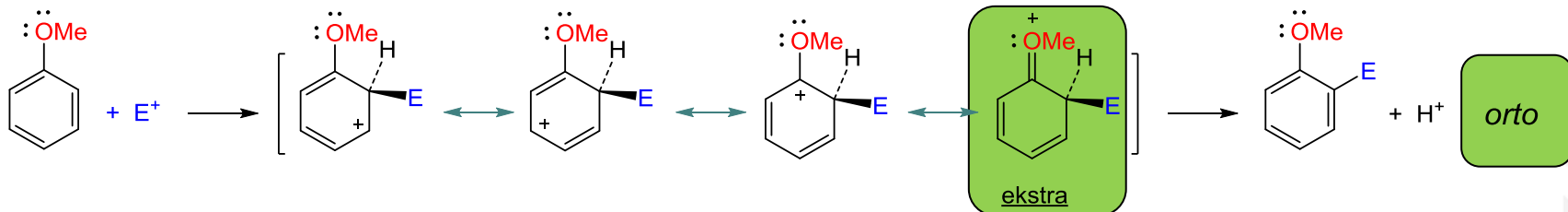
orto/para-dirigering: Alkyl

resonansstabilisert karbokation intermediat

orto/para-dirigering: OMe

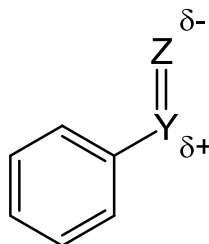
resonansstabilisert karbokation intermediat

Tilsvarende for andre substituenten som kan leide elektronpar i naboposisjon til benzenringen
($:I$, $:Br$, $:Cl$, $:F$, $:OH$, $:OR$, $:NH$, $:NR$, etc.)

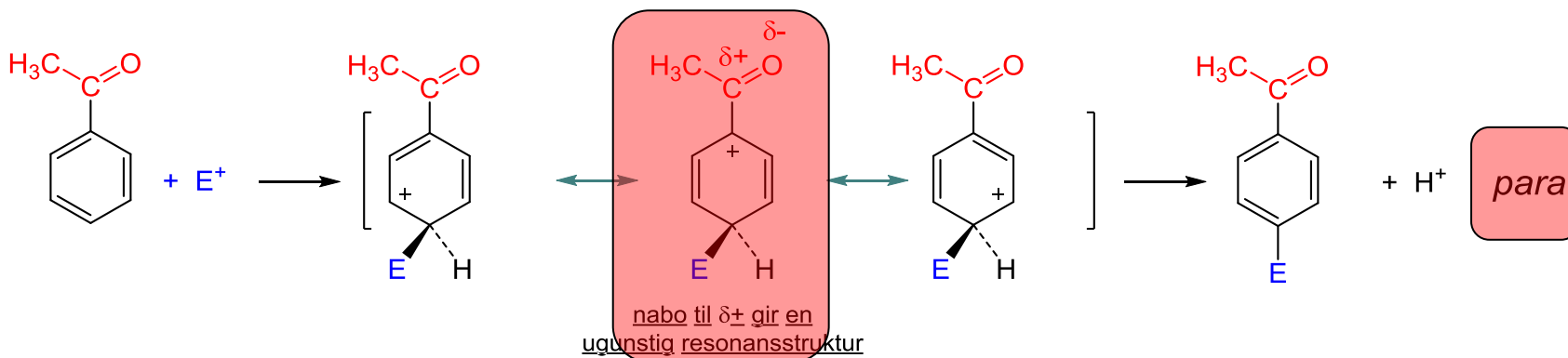
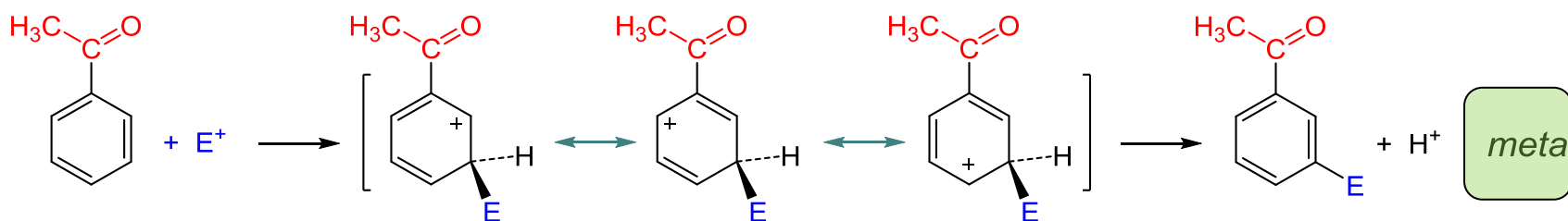
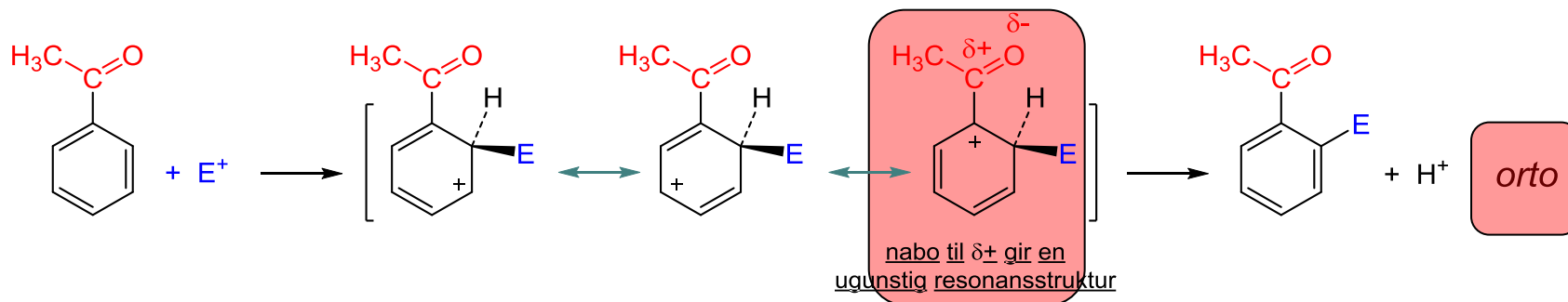
meta-dirigerende grupper

- Grupper med dobbeltbinding (eller trippelbinding) fra atomet som er bundet til benzenringen og til et mer elektronegativt atom
  - Dette elektronegative atomet destabiliserer karbokation-intermediatet ved resonans
  - Destabiliseringen er minst effektiv for meta posisjonene
  - Disse posisjonene blir derfor foretrukket i elektrofilens angrep

meta-dirigering: Acetyl

resonansstabilisert karbokation intermediat

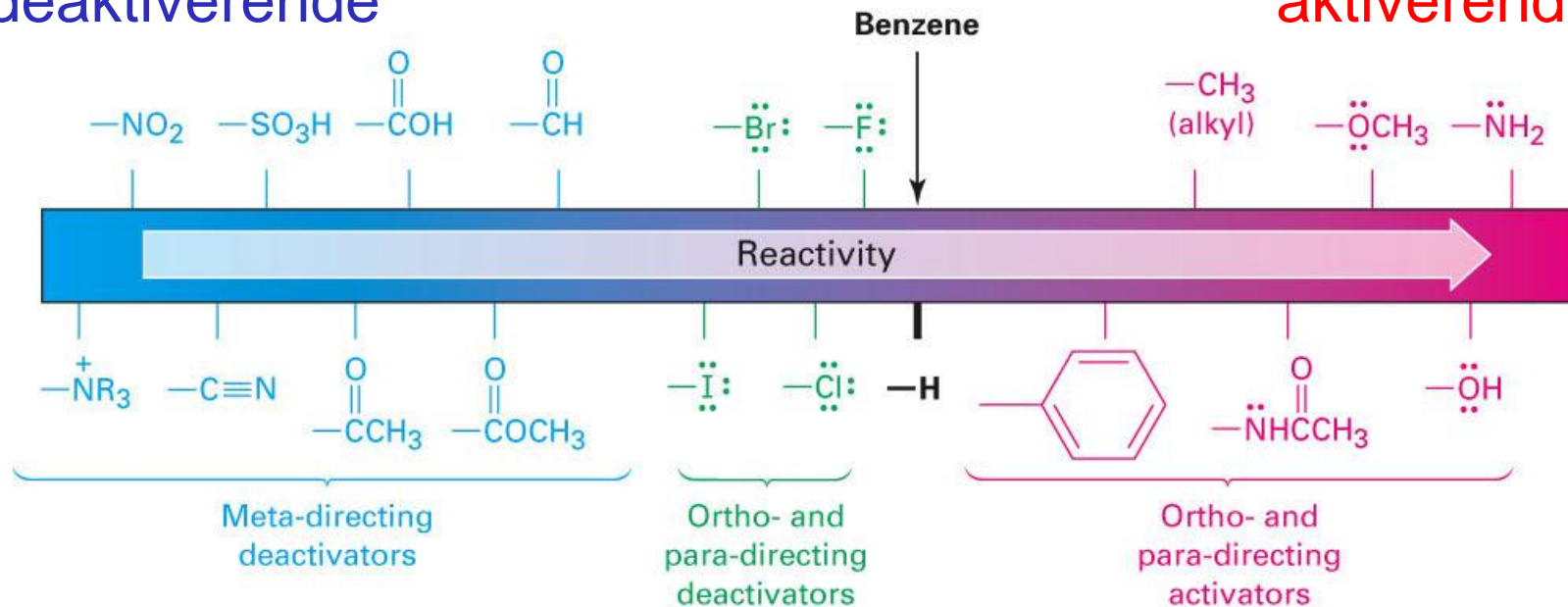

Klassifisering av substituent

deaktiverende

aktiverende

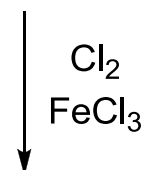
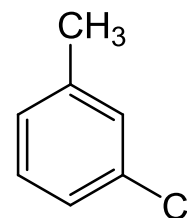
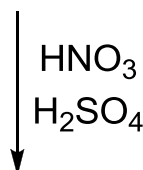
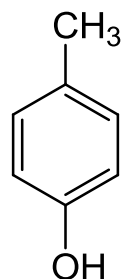
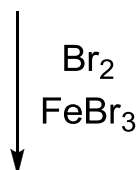
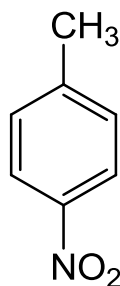

- Aktiverende grupper er elektrondonerende
- Deaktiverende grupper er elektrontiltrekkende
- Aktivering eller deaktivering gjennom
  - resonanseffekter
  - induktive effekter

Flersubstituerte benzener: Syntesestrategier

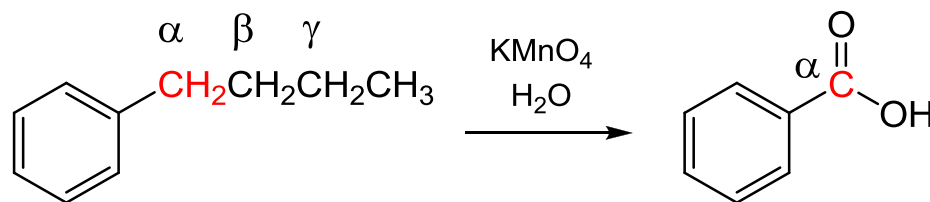
- Hvor vil elektrofilen angripe når benzenringen allerede har flere substituenten bundet til seg ?
- Se på de elektroniske dirigerende effektene av alle gruppene som er tilstede
  - Effektene kan forsterke hverandre
  - Effektene kan motarbeide hverandre – den sterkeste vinner
  - Steriske effekter kan spille en rolle i tillegg

Reduksjon og oksidasjon av aromater

- Oksidasjon av aromatreringen er meget vanskelig
- Oksidasjon skjer lett på α -posisjonen i en sidekjede og fører til at kjeden spaltes av ved α -posisjonen

- Reduksjon (hydrogenering) av aromatreringen er meget vanskelig
- Reduksjon skjer lett på en karbonylgruppe i α -posisjonen i en sidekjede

